

İnternet'te Bilgi Erişim ve Bilgi Erişim Kaynakları*

Oya Gürdal**

Bilgi Erişim Süreci

Kaydedilmiş bilgiye seçici bir biçimde başvurarak bir bilgi merkezinde ya da başka bir bilgi erişim sisteminde bulunan belgelere ve/veya belgelerin içindeki bilgiye erişimdir.

Bilgi Erişim Sistemi

Bilgiye seçici biçimde erişmek üzere biraraya gelen, bilgi ile ona gereksinim duyan birey arasındaki bilgi akış sürecinin kesintisiz biçimde oluşumunu mümkün kılan, aralarında etkileşim ve uyumluluk bulunan parçalardan oluşmuş bütündür.

İnternet ve Web'in Temelleri

İnternet, ağların ağıdır.

Web, İnternet uygulama araçlarından biridir.

Bugün İnternet üzerinde 300 milyondan fazla web sitesi bulunmaktadır.

Yaklaşık 1 milyar=1000 milyon URL's

Yaklaşık 10 terabyte=10.000 gigabyte metin hacmi

Tarama İlkeleri

Tarama aracı olarak kullanılan bilgi erişim sistemlerinin sunduğu olanaklar birbirinden farklıdır.

Bilgi erişim sistemleri (BES) kendi veritabanlarına sahiptir.

BES, kendi veritabanlarının tarama yöntemini ve/veya "bilgi erişim modeli"ni içerir.

BES, tarama sonuçlarını kendi veritabanlarındaki sınıflama yöntemine göre verir.

BES, tarama sonuçlarının içerik açısından sunumunu da belirledikleri biçimde gerçekleştirir.

İnternet kanalıyla hizmet sunan hiçbir BES, İnternet'teki tüm web sitelerini belirleyemez.

Tarama Teknikleri

Tarama istekleri mümkün olduğunca spesifik (özelleştirilmiş) halde sunulmalıdır.

Örneğin: "Bilgi Erişim Sistemleri" "Bilgi Erişim" değil

+ İşareti ya da "and" bağlacı

İsteği/soruyu rafine etmek (süzme) için

Örnek: +"Bilgi Erişim" +Geribildirim

- İşareti ya da "not", "and/but not"

İsteği rafine etmede, içeriğe alınması istenmeyen terimler için kullanılır

Örnek: "Bilgi Erişim" –"Bilgi Erişim Teknikleri"

* 23 Mayıs 2003, Ankara Üniversitesi 100. Yıl Salonu'nda gerçekleşen seminer notları.

** Yrd. Doç. Dr. Oya Gürdal, Ankara Üniversitesi DTCF Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesidir ;

e-posta: ogurdal@humanity.ankara.edu.tr

“or” bağlacı

Aranması istenen ya da istenmeyen her anahtar kelimeyi, birbirinden bağımsız olarak tek tek seçer

Örnek: “Bilgi Erişim Sistemleri” OR Geribildirim

Tamlama/Deyim (Phrase)

İsteğe/sorunun tanımlanmasında deyim/tamlama halinde tanımlama yapılması isteniyorsa kullanılır; aranması istenen terim “ “ işareti içerisinde belirtilir

Örnek: “Bilgi Erişim Sistemleri”

Kombinasyonlar

İsteğin daha üst düzeyde rafine edilmesi ve en uygun kayıtlara erişilmesi isteniyorsa söz konusu tekniklerin hepsi kullanılarak soru tanımlanabilir

Örnek: +”Bilgi Erişim Sistemleri”+”Teknikler” +”Kullanıcı Gereksinimleri” – (Geribildirim OR Feedback)

Daha etkili taramalar yapılmak isteniyorsa, sistemin dayandığı veritabanının özelliklerine göre yazar, terim, yıl, dil, materyal türü ve formatı, coğrafi sınırlama vd. istekler birbiri ile kombine edilebilir.

İnternet/Web Tarama Araçlarının Türleri**Directory Searches (Kategorik Dizin Taramaları)****Search Engines (Tarama Motorları)**

MetaSearches (Hem kelime tabanlı; Metatag; aynı anda bir’den çok tarama motorunun kullanımını olanaklı kılan)

Kategorik Dizinler

Web sitelerinin mantıki biçimde düzenlendiği web siteleri; Hiyerarşik yaklaşımda listelere yönlendirme yaparlar.

Örnekler:

Yahoo! (<http://www.yahoo.com/>)

Snap (<http://www.snap.com/>)

LookSmart (<http://www.looksmart.com/>)

Tarama Motorları

Dokümanları kelime tabanlı tarayan web siteleri. Tarama motorları milyonlarca web sitelerindeki web sayfalarının metnini taramaktadır.

Örnekler:

Alta Vista (<http://www.altavista.com/>)

HotBot (<http://www.hotbot.com/>)

Infoseek (<http://www.infoseek.com/>)

MetaSearches

İstenilen tarama sonuçlarını elde etmek üzere tarama motorlarını kombine edilmiş halde sunan web siteleri

Örnek:

DogPile (<http://www.dogpile.com/>)

Oddball Tarama Araçları

Sözü edilen türlerin herhangi biri içerisine girmeyen başka tarama motorları da bulunmaktadır. Kategorize etmek güç olmakla birlikte çok kullanışlıdır.

Örnekler:

The Mining Company (<http://www.miningco.com/>)

Ask Jeeves (<http://www.askjeeves.com/>)

Internet/Web Temel Tarama Araçları**Katogorik Dizinler**

Yahoo! (<http://www.yahoo.com/>)

Yahoo, "katogorik dizin" nitelikli tarama aracıdır. 14 temel kategori altında yüzbinlerce web sitesi organize edilmiştir. Yahoo'nun ayrıca, yerel ve dünya çaplı Yahoo versiyonlarından haritalar, hava durumu ve spor aktivitelerine kadar ek hizmetleri bulunmaktadır.

AltaVista (<http://www.altavista.com/>)

AltaVista, World Wide Web'te dokümanları bulmamıza yardımcı olur. Veritabanında bulunan tüm web sayfalarının listesini, anahtar kelimeler, tamlama ya da soru olarak belirlediğimiz istekler uyarınca sunar.

DogPile (<http://www.dogpile.com/>)

DogPile, Soru/isteğimize yanıt verecek tarama sürecinin en üst düzeyde yaşanmasını sağlar. DogPile'i destekleyen 28 farklı tarama aracı bulunmaktadır. Soruyu bir kez tanımlama yolu ile farklı araçların veritabanlarındaki web sayfalarına erişim olanaklı kılınır.

Tarama Motorları

HotBot (<http://www.hotbot.com/>)

HotBot, 110 milyondan fazla web dokümanının tam metin (fulltext) taramasını sunar.

GoTo.com (<http://www.goto.com/>)

GoTo, kendi web sitelerinin taranmasını isteyen birey ya da kuruluşlara web'te kendi sayfalarına erişilmesini olanaklı kılar; ayrıcalık tanınması isteniyorsa, ödeme karşılığında, listenin başında da ilgili web sitesinin görünmesini sağlar.

Ask Jeeves (<http://www.askjeeves.com/>)

İngilizce tanımlanmış soruların yanıtını vermeye çalışır; ayrıca diğer tarama araçlarının da küçük bir meta-search'dür.

EuroSeek (<http://www.euroseek.com/>)

Avrupa'daki web sitelerinin taranmasını olanaklı kılar. Coğrafi alan ya da doküman dili sınırlamalarına izin verir.

Google! (<http://www.google.com/>)

Google, web'te 1 milyardan fazla "hyperlink"leri matematiksel analiz ve hesaplama dayalı biçimde sistematize eder; bu sayede mümkün olduğunca isteğe uygun sonuçları getirir, istenmeyen sörfleri yapmak zorunda kalmazsınız. "Feeling luck" "kendimi şanslı hissediyorum" butonunu kullanarak da dokümanların içindeki en uygun olanına erişim olanaklıdır.

Diğer Türdeki Internet/Web Tarama Araçları

The Mining Company (<http://www.miningco.com/>)

Sistem, isteğe uygun "guide" yol.göstericilere sahiptir. Web sitelerini değerlendirme yazıları, makaleler ve tartışma listelerine erişim olanaklıdır.

Find-It.net (<http://www.find-it.net/>)

Soru/isteğimizi iletterek sistemde bulunan bilgi erişim uzmanından destek almamız ve ondan tarama sonuçlarını istememiz olanaklı; ücreti karşılığında.

Sonuç

Elektronik ortamda bilgi erişim sistemlerinin ve her sistemin sunduğu bilgi erişim modelinin varlığından haberdar olmak gereklidir; bu ilke elektronik ortamda en üst düzeyde bilgi erişim sürecinin yaşanması için kaçınılmazdır. Bu nedenle **üniversitemizin** tüm kütüphanelerinde "**enformasyon okuryazarlığı**" eğitiminin başlatılması önerilir. Enformasyon okuryazarlığı, enformasyonun bir gereksinin olduğunun ayırında olmayı, etkin biçimde onun varlığını ve/veya yerini belirleyebilmeyi, ona erişimi, onu organize etmeyi ve kullanmadan

önce alınan enformasyonu değerlendirmeyi gerektirmektedir. Yaşamboyu öğrenme sürecinde enformasyon okuyazarı olan birey, enformasyon kaynaklarının da daha etkin kullanıcısıdır; bireysel ve iş yaşamına daha iyi hazırlanmış yurttıştır; çalışma yaşamında ve günlük yaşamda enformasyonu kendi yararına nasıl kullanacağını bilir. Enformasyon okuyazarı birey, özetle, bir enformasyon toplumunda **yaşamboyu öğrenmenin** ne olduğunu ya da yaşamboyu nasıl öğreneceğini bilen bireydir.

Internet/web'te uygun bilgi kayıtlarına erişim, bilgi erişim teknikleri bilinmiyorsa, güçtür. Internet'te saatlerce ve özgürce dolaşabilirsiniz ama aradığınızı bulmanın garantisi yoktur. Internet çok önemli bir bilgi erişim kanalıdır ancak unutulmamalı ki bilimsel bilgi, hala önemli ölçüde, geleneksel yöntemlerle üretilen bilimsel dergi, kitap vd. basılı bilgi kaynaklarında bulunmaktadır.

Yine unutulmamalıdır ki, bazen bir bilgi sorusunun yanıtını almak, (herhangi bir kavramın içeriği ya da bir başka dildeki karşılığı gibi) basılı kaynaklar aracılığı ile çok daha kısa sürelidir.

Internet/web üzerinde bulunan bilgi kayıtları, bilgi erişim sistemlerinin indeksleme politikalarındaki değişiklikler, sunucularından (server) kaynaklanan sorunlar nedeniyle günlük olarak bile değişebilmekte ve erişilememektedir.

Bu doğrultuda, tarama motorlarında bilgi kaybı değerlendirmelerinin yapıldığı pekçok araştırma bulunmaktadır. Bu durum gözardı edilmemelidir.

Elektronik ortamda bilgi erişim sürecinin daha etkili ve zevkli biçimde yaşamak istiyorsak, sözü edilen bilgi erişim tekniklerini kullanmanın yanısıra aşağıda listelenen yine web'te sunulan çeşitli hizmetlerden yararlanmamız olanaklıdır.

Internet/Web Taramaları İçin Yararlanılabilecek Web Kaynaklarından Bazıları

- Switchboard (<http://www.switchboard.com/>)
- BigFoot (<http://www.bigfoot.com/>)
- Alta Vista (<http://www.altavista.com/>)
- Business or university web sites
- Quotations (<http://www.columbia.edu/acis/bartleby/bartlett/>)
- Conversions (<http://www.sciencemadesimple/~science/conversion.html>)
- Reverse Phone Directory (<http://www.reversephonedirectory.com/>)
- MedLine via PubMed (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/PubMed/>)
- Find-A-Grave (<http://www.find-a-grave.com/>)
- Kelley Blue Book (<http://www.kbb.com/>)
- DejaNews (<http://www.dejanews.com/>)
- Filez (<http://www.filez.com/>)
- Searching the Web Tutorial (<http://www.angelfire.com/in/virtuallibrarian/>)
- Search Engine Watch (<http://www.searchenginewatch.com/>)
 - Search Assistance Features (<http://www.searchenginewatch.com/facts/assistance.html>)
 - Power Search Tips (<http://www.searchenginewatch.com/facts/powersearch.html>)
 - Boolean Searching Tips (<http://www.searchenginewatch.com/facts/boolean.html>)

Ankara Üniversitesi adına sahibi:	Prof. Dr. Nusret ARAS
Genel Yayın Yönetmeni:	Doç. Dr. Doğan ATILGAN
Baskı:	Ankara Üniversitesi Basımevi
YAYIN KURULU:	Selim KARAAĞAÇ kagac@science.ankara.edu.tr
	Hüsniye ÇELİK hcelik@ankara.edu.tr
	Jülide ÇELİK jcelik@ankara.edu.tr